

ASPECTE PRIVIND INDUSTRIA ÎN JUDEȚUL CARAȘ (1945-1948)

EUSEBIU NARAI

Lovitura de stat de la 23 august 1944 a plasat România în tabăra inamicilor Germaniei naziste și a facilitat ocuparea integrală a teritoriului țării de către Armata Roșie. Duritatea acestei ocupații, care se va prelungi pe o perioadă de 14 ani, a fost resimțită cu intensitate de populația și de economia țării. Un puternic șoc a produs noua realitate și în Banat, cu atât mai mult cu cât aici nu mai fusese cunoscută nici o ocupație rusească pe parcursul întregii istorii.

În Banat, trupele sovietice au pătruns în lunile septembrie-octombrie 1944, după scurte ciocniri cu unitățile Wehrmacht-ului în retragere. Deși autoritățile locale și populația le-au organizat o primire binevoitoare, în speranța unui comportament pe măsură al noilor veniți, dezamăgirile nu au întârziat să se producă. Între timp, mii de locuitori, în special de naționalitate germană, părăsiseră Banatul o dată cu unitățile Wehrmacht-ului, înțelegând că viitorul lor aici devenea, datorită noii conjuncturi, mai mult decât nesigur.

Supunând țara unui jaf de mari proporții, noii ocupanți au avut suficiente motive de a intensifica această *activitate* în județele bănățene, acestea numărându-se printre cele mai bogate. Bucurându-se până atunci de o relativă prosperitate economică și de un echilibru social-politic stabil, Banatul - fiind un mozaic etnic, lingvistic și confesional - a izbutit totuși să evite orice fel de dispută majoră pe asemenea teme. La recensământul efectuat în 1930, aici trăiau în bună înțelegere români (54,4%), germani (23,7%), maghiari (10,4%), sârbi și croați (4,3%), țigani (1,9%), cehi și slovaci (1,5%), evrei (1,2%), bulgari (1,1%), ucraineni (0,4%), ruși (0,2%) și alte naționalități (0,9%). Noile evenimente vor marca însă profund regiunea și în ce privește aceste aspecte ¹.

La începutul anului 1945, o parte a județului Caraș a fost ocupată vremelnic de trupele germane, care - însă - nu au săvârșit atrocități asupra populației

---

¹ Mircea Rusnac, *Confruntări politice și electorale în județele bănățene în anul 1946*, în *Banatica*, 14, 1996, p. 395-396.

românești, autoritățile fiind mulțumite de faptul că aici nu au pătruns trupe maghiare, care puteau fi tentate să se războne pe civili pentru pierderea controlului asupra părții de nord-vest a Transilvaniei ². Trebuie menționat faptul că trupele germane nu au ajuns pe teritoriul plășii Reșița, aceasta fiind un obiectiv industrial destul de important ³. Situația s-a normalizat până la finele lunii ianuarie 1945.

După înlăturarea pericolului revenirii trupelor germane și maghiare în Banat, populația românească din zonă era îngrijorată de perspectiva anexării întregului Banat de către Iugoslavia. Imediat după terminarea războiului, dorință exprimată de tânărul stat iugoslav în perioada 1918-1919 și manifestată zgomotos de mulți sârbi din Banatul românesc nemulțumiți de tratamentul la care au fost supuși de jandarmii români atunci când s-au declarat adepți ai lui Tito, fapt întărit și din declarațiile românilor refugiați din Banatul iugoslav, datorită persecuțiilor săvârșite de partizanii sârbi asupra lor ⁴. Însă acțiunile iridente sârbe din Banat vor fi tratate ca o altă fațetă a activității organizațiilor minorității sârbe din zonă.

După terminarea ostilităților în Banat era imperios necesară refacerea economică a zonei și trecerea la producția de pace.

Pentru a înțelege pe deplin situația economică a județului Caraș în anul 1944, an de început al tranziției spre regimul comunist, reflectată și în plan economic, trebuie trecute în revistă caracteristicile fizico-geografice ale acestei zone. În anul 1926, în urma reformei administrative, fostul comitat Caraș-Severin a fost divizat în două județe: Caraș și Severin, ultimul ajungând până la Mureș. Inițial, județul Caraș era compus din șase plăși (Bocșa, Bozovici, Moldova Nouă, Oravița, Răcășdia, Reșița), cu 129 de comune rurale, iar județul Severin era reprezentat de nouă plăși (Balint, Birchiș, Caransebeș, Făget, Lugoj, Marginea, Orșova, Sacu, Teregova), cu 224 de comune rurale. Reședința județului Caraș a fost stabilită la Oravița, important centru cultural al Banatului, situație care s-a menținut până în anul 1950, cu unele mici modificări ⁵. Învecinându-se în vest și nord-vest cu județul Timiș-Torontal, în sud și sud-vest cu Iugoslavia, iar în est, sud-est și nord-est cu județul Severin, județul Caraș beneficia de un relief destul de variat, compus din: munți (Munții Banatului, Munții Almăjului, Munții Aninei, Munții

² Direcția Județeană Caraș-Severin a Arhivelor Naționale (în continuare DJCSAN), Fond *Prefectura județului Caraș*, dosar 20/1945, f. 15

³ *Ibidem*, f. 8.

⁴ DJCSAN, Fond *Prefectura județului Caraș*, dosar 5/1945, f. 1-4.

⁵ V. Sencu, I. Băcănaru, *Județul Caraș-Severin*, București, 1976, p. 13.

Dognecei și Munții Semenici), depresiuni (Depresiunea Almăjului - denumită și Depresiunea Bozovici, Depresiunea Ezeriș), dealuri (Dealurile Bozoviciului, dealurile piemontane ale Oraviței și Dealurile Doclinului), precum și câmpii (Câmpia Șipotului, Câmpia Moraviței și Câmpia Carașului). Aceste câmpii, de fapt subunități ale Câmpiei Timișului, erau scăldate de apele râurilor Pogăniș, Bârzava, Caraș și Nera, ceea ce determina o producție agricolă demnă de invidiat. Legăturile cu celelalte județe bănățene, renumite prin nivelul înalt al dezvoltării economice, se realizau prin localitățile extreme ale județului: Vermeș și Fizeș - cu județul Timiș-Torontal; Zorlențul Mic, Delinești, Ohaba, Prilipeț și Prigor - cu județul Severin ⁶.

Resursele naturale existente din belșug - minereu de fier (Dognecea și Ocna de Fier), mangan (Delinești), cărbuni (Anina, Doman, Secu, Lupac), calcar (Colțani, Valea Domanului), potențialul hidroenergetic al Bârzavei, pădurile etc. au făcut ca în partea de sud-vest a țării dezvoltarea industriei siderurgice moderne să fie mai timpurie comparativ cu celelalte regiuni ale României. Reșița (*Cetatea de Foc a Banatului*), situată pe ambele maluri ale Bârzavei, era cea mai veche așezare a industriei siderurgice din țara noastră ⁷.

În perioada interbelică, județele Caraș și Severin concentrau o parte importantă din capacitatea de producție a industriei României, constituind prima ei bază metalurgică și unicul loc de producție a cocsului. Utilajul cu un grad avansat de uzură și cu un nivel tehnic scăzut, lipsa cronică de energie și materii prime împiedicau însă industria să valorifice eficient resursele naturale și forța de muncă ⁸.

Cele mai importante localități din județul Caraș erau strâns legate, în evoluția lor economică, demografică și edilitară, de progresul Reșiței. Un exemplu grăitor în acest sens erau comunele Bocșa și Anina, renumite pentru extracția de ulei și minereuri de fier. Excepție făcea orașul Oravița, care a îndeplinit o remarcabilă funcție culturală, îndeosebi după înființarea teatrului orășenesc în 1817 (cel mai vechi din țară), alături de funcția politică și administrativă în părțile Carașului ⁹.

După Marea Unire, când stăpânirea străină a dispărut, Valea Carașului - și în sens mai larg Carașul, în destinderea lui, întocmai ca a râurilor Caraș și Nera,

⁶ *Caraș-Severin. Monografie*, coord. Timotei Jurjica, București, 1981, p. 16-17.

⁷ *Reșița - istorie și contemporaneitate*, coord. prof. univ. dr. I. Zahiu, Reșița, 1971, p. 7.

⁸ V. Sencu, I. Băcănar, *op. cit.*, p. 124.

⁹ *Ibidem*, p. 108.

când scapă din încleștarea munților, a început o nouă viață într-o continuă dezvoltare, în toate domeniile de existență și desfășurare. Pe plan economic, Oravița și Anina, respectiv Ciclova și Sasca, își pierd prioritatea în favoarea Reșiței care devine una din cele mai mari uzine siderurgice din țară. Și dacă Anina mai rămâne ca oraș industrial datorită zăcămintelor mari de cărbune, celelalte centre - Ciclova, Măidan (Brădișorul de Jos), Sasca - în jurul anilor '30, din cauza secătuirii minelor, își încetează activitatea. După cel de-al doilea război mondial, la Sasca se fac prospecțiuni noi, se deschid noi mine și se începe o nouă exploatare a cuprului. Treptat, uzinele din Reșița absorb o bună parte din muncitorii din Valea Carașului, iar după cel de-al doilea război mondial, odată cu darea în exploatare a noilor mine din Moldova Nouă și Ciudanovița, surplusul de mână de lucru se îndreaptă spre aceste centre ¹⁰.

Numai în județul Caraș-Severin, ca urmare a aportului în natură, U.D.R. a devenit proprietara unui patrimoniu compus din următoarele mine, uzine, fabrici, domenii și concesiuni: uzinele metalurgice și constructoare de mașini de la Reșița și Anina; fabrica de mașini agricole Bocșa; minele de fier de la Ocna de Fier și Dognecea; minele de cărbuni de la Steierdorf, Doman și Secu; minele de cupru și aur de la Oravița, Sasca și Ciclova; concesiunea minelor de fier și mangan de la Delinești, a minelor de fier de la Armeniș, a minelor de lignit de la Caransebeș, Armeniș și Bozovici; domenii cu o suprafață de 95.863 ha, dintre care 88.248 ha pădure (suprafață rămasă după reforma agrară din 1921); fabricile de cherestea de la Anina, Bocșa, Văliug și Zăvoi; viile de la Moldova Nouă, Ramna, Tirol; iazurile de la Văliug și Anina, precum și participări la alte 16 societăți. La data înființării întreaga societate avea un capital de 125 milioane lei, împărțit în 250000 de acțiuni a 500 lei ¹¹.

Trebuie remarcat faptul că U.D.R. a păstrat, în mare parte, structura organizatorică a StEG, cadrele conducătoare, corpul tehnic și ingineresc și, bineînțeles, muncitorii. Regiunea Banatului Montan a cunoscut în perioada interbelică una din cele mai faste perioade de dezvoltare.

U.D.R. a fost în perioada interbelică cea mai mare societate industrială românească. Împreună cu fabricile de la Hunedoara (*Vajda Hunjad*) și Călan, U.D.R. a asigurat economia românească cu cărbune, minereu de fier, fontă, oțel, produse laminate, arme (tunuri, mașini blindate etc.), dar și cu locomotive, mașini

¹⁰ Iosif Stănilă, *Cultură și oameni de cultură din Caraș, Reșița*, 1989, p. 14.

¹¹ Rudolf Gräf, *Domeniul bănățean al StEG (1855-1920)*, Reșița, 1997, p. 297.

electrice, utilaj petrolier ș.a. Pe de altă parte, U.D.R. a reprezentat pentru România un punct de plecare al industrializării, de aici pornind cadrele și utilajele necesare care au creat industria grea românească. Tot aici au fost construite principalele poduri și căi ferate din țară ¹².

În întreaga perioadă de funcționare pe baza principiilor economiei de piață, Societatea U.D.R. s-a situat în rândul societăților din România cu limite maxime de profit ¹³. În perioada 1920-1943, bilanțul contabil al societății a înscris obținerea unui volum total de profit din activitățile ce s-au desfășurat: siderurgie, construcții de mașini, mine, domenii etc., în valoare de 2,7 miliarde lei (deci cu o medie aritmetică de 111 milioane lei pe an) ¹⁴.

Alături de celelalte unități industriale importante, Uzinele Reșița trebuiau să joace un rol de prim ordin în refacerea întregii economii a țării.

Privite pe fundalul distrugerilor și al pagubelor uriașe suferite de majoritatea întreprinderilor și de economia națională în ansamblul său ca urmare a războiului, Uzinele Reșița apar în rândul acelor puține fabrici și uzine al căror potențial industrial nu a suferit sau căror le-au fost pricinuite pagube relativ neînsemnate. Într-adevăr, Reșița nu fusese bombardată, iar instalațiile sale industriale lucraseră din plin tot timpul războiului. U.D.R. au suferit unele pagube materiale doar în sectoarele minier, agricol și locuințe, în timp ce furnalele, oțelăriile, laminoarele, cocseria, atelierele mecanice etc., deși fuseseră aduse la un înalt grad de uzură, provocat de suprasolicitările din anii de război, nu au avut de suferit distrugeri directe, aceste agregate putând să lucreze în continuare.

Datorită faptului că în tot timpul războiului uzinele au fost militarizate, muncitorii fiind în marea lor majoritate mobilizați pe loc, la terminarea războiului uzina dispunea de cadrele calificate și de forța de muncă necesară funcționării instalațiilor ¹⁵.

U.D.R. se situau pe un loc de frunte în industria metalurgică din România. Ele dețineau următoarele ponderi din capacitatea maximă instalată: fontă - 43,1%, oțel Siemens-Martin - 56,4%, oțel electric - 33%, laminate - 41,1%, cocs - 100%. Aprovizionarea normală a uzinelor Reșița cu materii prime de bază fusese însă adânc perturbată de desfășurarea celui de-al doilea război mondial. Sursele de import utilizate

¹² *Ibidem*, p. 299.

¹³ *225 de ani de siderurgie la Reșița. 1771-1996*, Reșița, 1996, p. 72.

¹⁴ *Ibidem*, p. 140.

¹⁵ *Reșița - istorie și ...*, p. 119

înainte de război fuseseră schimbate în cursul războiului cu altele, care - după 23 august 1944 - nu au mai putut fi folosite. Situația existentă în domeniul aprovizionării cu materii prime cerea sporirea eforturilor pentru creșterea producției interne de materii prime pentru industria siderurgică. În această situație se impunea ca direcția uzinelor să ia măsuri energice atât pentru asigurarea permanentă a stocurilor de materii prime necesare, cât și pentru buna gospodărire a acestora, pentru reducerea consumurilor specifice. Mai era necesară, de asemenea, o bună programare internă a producției, asigurarea disciplinei în muncă, funcționarea normală a transporturilor interne și asigurarea unui număr suficient de vagoane C.F.R. pentru aprovizionarea satisfăcătoare atât a producției, cât și a muncitorilor cu cele trebuincioase. Desfășurarea producției la nivelul cerut de nevoile refacerii economiei naționale solicita din partea conducerii uzinelor acțiuni eficiente pentru buna gospodărire a întreprinderii ¹⁶.

La începutul perioadei 1944-1948, muncitorimea reșițeană (cca 15000 lucrători) și-a concentrat eforturile mai ales pentru sprijinirea frontului antihitlerist și sporirea producției. Astfel, muncitorii reșițeni au produs și trimis pe front însemnate cantități de armament modern, au realizat importante comenzi de piese de schimb, efectuând totodată numeroase reparații la mijloacele tehnice de luptă ale unităților armatei române și sovietice din cadrul Frontului 2 ucrainean. Susținerea războiului din vest s-a desfășurat în condiții deosebit de grele, datorate în special distrugerilor provocate de germani transportului feroviar al țării și aprovizionării anevoioase cu materii prime. Tocmai din acest motiv, muncitorii din Reșița au acordat o atenție deosebită executării utilajelor și materialelor necesare lucrărilor de refacere a căilor ferate și a podurilor. Ca urmare a colaborării rodnice dintre muncitori și ingineri, s-au găsit noi forme pentru îmbunătățirea și mărirea producției, pentru scurtarea termenului de execuție a diferitelor produse. Învingând piedicile care le stăteau în față, muncitorii reșițeni au reușit să sporească producția de armament necesar frontului, asigurând totodată creșterea continuă a producției de materiale de cale ferată și poduri, producția fiind în februarie 1945 cu 50% mai mare decât în august 1944 ¹⁷.

¹⁶ *Ibidem*, p. 120.

¹⁷ G. Ruja, V.M. Zaberca, *Contribuția muncitorilor reșițeni la refacerea economică a țării și înfăptuirea actului revoluționar al naționalizării principalelor mijloace de producție (1944-1948)*, în *Banatica*, 3, 1975, p. 291.

Uzinele din Reșița raportau în anul 1945 o creștere a producției de material rulant față de luna august 1944, după cum urmează: roți locomotive - 180%, locomotive - 150%, poduri - 190%¹⁸.

Până la naționalizare, producția U.D.R.-ului era extrem de diversificată, conform unor statistici din noiembrie 1944: marfă laminată - cu o capacitate lunară de 16000 t; locomotive - cu o capacitate anuală de 100 bucăți; tunuri și piese pentru tunuri - cu o capacitate lunară de 600 t; roți montate pentru vagoane - cu o capacitate lunară de 500 t; sape, lopeți și târnăcoape - cu o capacitate lunară de 100 t; pluguri, grape și diferite accesorii - cu o capacitate lunară de 280 t; cherestea - cu o capacitate anuală de 20000 mc etc. U.D.R. executa comenzi pentru armata sovietică și pentru armata română; comenzile pentru armata sovietică constau din piese obuziere, tractoare și automobile (cca 900 t), precum și oțel de arcuri (340 t); comenzile pentru armata română erau destul de numeroase: tunuri anticar și ansambluri complete (cca 377 t), precum și țevi de tun (966 t). Aceste comenzi au putut fi livrate la timp datorită personalului uzinelor reșițene, compus din 3 categorii de muncitori: muncitori calificați (7050), muncitori necalificați (8556) și muncitori silvici (6860), în total 22.466 de muncitori¹⁹.

Imediat după instalarea guvernului dr. Petru Groza s-a acreditat ideea *industrializării socialiste a țării*²⁰. În consecință, la sfârșitul lunii iunie 1945 dr. Simionescu-Bârlad a fost numit comisar guvernamental pe lângă U.D.R.-S.A.²¹ În iulie 1945 situația U.D.R.-ului se prezenta astfel: Laminoarele au suspendat producția 14 zile din cauza lipsei de păcură; Fabrica de Locomotive nu expedia locomotivele reparate pentru U.R.S.S. deoarece *nu se restituie osiile și roțile de rezervă cu care sunt transportate aceste locomotive până la Ploiești, unde se montează roțile definitive pentru a circula pe liniile rusești*; Oțelăria a sistat producția a 3 cuptoare din lipsă de cărbuni; Fabrica de poduri a micșorat producția pentru că lipsea spațiul de depozitare a materialului fabricat²². Pentru luna iulie 1945 trebuie menționate date importante privind industria în județul Caraș: erau în funcțiune - la această dată - mai multe uzine (Uzinele Reșița, Uzinele Anina, Cuptoarele de Cocs și

¹⁸ *Ibidem*, p. 292.

¹⁹ DJCSAN, Fond Prefectura județului Caraș, dosar 5/1944, f. 18-19.

²⁰ *225 de ani de siderurgie...*, p. 196.

²¹ *Viața Bănățeană*, IV, 212, 1 iulie 1945, p. 3.

²² DJCSAN, fond Partidul Muncitoresc Român - Comitetul Județean Caraș (în continuare P.M.R. - C.J. Caraș), dosar 3/1945, f. 4.

Fabrica de Șuruburi din Anina) și unele mine, dintre care mine de cărbuni (Anina, Doman, Secu) și mine de fier (Ocna de Fier, Delinești); uzinele aveau o rețea de căi ferate proprii în lungime de cca 300 km; U.D.R. cuprindea: Furnalele înalte, Oțelăria Siemens-Martin formată din 7 cuptoare (fiecare având 40 t), Turnătoria, Laminoarele, Fabrica de Poduri, Fabrica de Locomotive și Forja; Furnalele înalte dispuneau de o capacitate lunară de 10000 t, înregistrând în iulie 1945 o producție lunară de 6300 t fontă; Oțelăria Siemens-Martin avea o capacitate lunară de 25000 t, producând - tot în iulie 1945 - 4600 t oțel; Turnătoria dispunea de o capacitate lunară de 1200 t, realizând - în aceeași lună - o producție de 720 t; Laminoarele aveau o capacitate lunară de 18500 t, înregistrând o producție de 5350 t oțel laminat; Fabrica de Poduri realiza o producție medie lunară de 13000 t; Fabrica de Locomotive putea produce maximum 22 locomotive noi, executând însă doar 9 bucăți - în iulie 1945; Forja deși putea atinge o capacitate lunară de 49 t, totuși producea în aceeași lună 16,76 t. Concomitent minele atingeau o producție care se apropia din ce în ce mai mult de capacitatea lunară de care dispuneau: mina Ocna de Fier - cu o capacitate lunară de 5000 t și o producție de 4000 t, mina Delinești - cu o capacitate lunară de 1000 t și o producție de 980 t, mina Anina - cu o capacitate lunară de 10000 t și o producție de 6300 t, mina Doman - cu o capacitate lunară de 4200 t și o producție de 2500 t, mina Secu - cu o capacitate lunară de 2000 t și o producție de aproximativ 900 t. La toate acestea se adaugă Fabrica de Cocs Anina, cu o capacitate lunară de 6500 t și o producție în jur de 3000 t cocs metalurgic, adică mai puțin de jumătate din capacitatea sa lunară de producție. Totodată, Comisia Economică Județeană Caraș, condusă de Bălașiu Gheorghe, făcea *propagandă pentru popularizarea celor patru legi economice și a acordului economic cu U.R.S.S.*; de asemenea se făcea o propagandă intensă pentru cooperative și mărirea producției²³.

În baza acordului comercial româno-sovietic, semnat la Moscova la 8 mai 1945, pe o durată de 5 ani au fost înființate treptat societăți mixte româno-sovietice (faimoasele SOVROM-uri), în care participațiile sovietice constau în proprietățile germane din România sau utilaje și active românești trecute în proprietatea U.R.S.S. în baza Convenției de Armistițiu. Aceste societăți, intrate în funcțiune încă din iulie 1945, care s-au dovedit a fi o formă de spoliere rapace a economiei românești de către Uniunea Sovietică, au fost desființate în 1954, în baza acordurilor româno-sovietice din 31 martie și 18 septembrie, exercitând o influență negativă și asupra dezvoltării U.D.R.-ului. Începând din vara anului 1945, Uzinele Reșița trebuiau să se conformeze măsurilor tranzitorii stabilite

²³ *Ibidem*, f. 11-15.

prin Legea nr. 511, vizând adaptarea industriei de război la producția de pace.

În pofida tuturor măsurilor statului sovietic pentru subordonarea industriei reșițene, renumită prin productivitatea ridicată și competitivitatea produselor pe plan internațional, la începutul lunii septembrie 1945 situația U.D.R.-ului era destul de bună. Astfel, pot fi menționate următoarele aspecte: capacitățile de producție au crescut - asigurându-se un potențial anual la furnale de 120000 t fontă, 90000 t cocs și cca 250000 t oțel; se afla în construcție a doua baterie de cuptoare la Fabrica de produse refractare; exista capacitatea de a se realiza 210000 t laminate anual; s-au consolidat sectoarele adiacente: Întreținere, Căile Ferate Uzinale, Energo-mecanice etc.; producția consta în 34300 t fontă, 84500 t oțel Siemens-Martin și 61700 t laminate; producția fizică a sectorului siderurgic a înregistrat scăderi spectaculoase față de anul 1944 - 48.759 t cocs metalurgic, 34304 t fontă, 16229 t aglomerat, 84466 t oțel Siemens-Martin, 5.168 t cărămizi șamotă și 61722 t laminate, în același timp consumându-se 79239 MW/h energie electrică²⁴.

Un moment important pentru întreaga economie românească a fost înființarea Consiliului Superior al Economiei Naționale, pe lângă Președinția Consiliului de Miniștri (noiembrie 1945), în vederea planificării, coordonării și aplicării politicii economice, financiare și sociale a guvernului. Consiliul era compus din miniștrii industriei, comerțului, finanțelor, agriculturii, muncii, comunicațiilor și lucrărilor publice, cooperăției, guvernatorul B.N.R. și un număr de specialiști. Numirea lui Gheorghiu-Dej, secretar general al P.C.R., în calitate de președinte al consiliului, a însemnat adoptarea în mod tacit a ideii de naționalizare a tuturor mijloacelor de producție, idee formulată de liderii comuniști cu diverse ocazii, un semnal de alarmă și pentru societatea reșițeană²⁵.

La începutul anului 1946, datorită lipsei acute a materiilor prime pe plan local, lipsă determinată de zelul manifestat de guvernul Groza în îndeplinirea sarcinilor ce decurgeau din Convenția de Armistițiu, întreprinderile industriale din Reșița, Anina și Bocșa se aprovizionau cu carburanți și chimicale direct de la Subsecretariatul de Stat al Aprovizionării²⁶. La sfârșitul aceluiași an se instituia controlul muncitoresc asupra întreprinderilor. Primele forme ale controlului muncitoresc erau Consiliile Tehnice sau Consiliile de Producție; aceste consilii funcționau pe lângă Comitetele sindicale, fiind impuse de muncitori, în special de simpatizanții comuniști. De exemplu, la U.D.R. o parte a muncitorilor sindicaliști a cerut conducerii să accepte controlul muncitorilor

²⁴ 225 de ani de siderurgie..., p. 202-203.

²⁵ DJCSAN, Fond P.M.R. - C.J. Caraș, dosar 1/1946, f. 1-5.

²⁶ DJCSAN, Fond Prefectura județului Caraș, dosar 5/1947, f. 3.

asupra producției; deși la început conducerea uzinei s-a opus, până la urmă a trebuit să accepte solicitările muncitorilor ²⁷.

În ultimele luni ale anului 1946 se încerca, prin toate mijloacele posibile, sporirea producției industriale. Într-un raport de activitate întocmit de Comisia de producție a U.D.R.-ului la data de 2 ianuarie 1947 se considera că trebuiau rezolvate 3 probleme, așa încât Uzinele Reșița să poată atinge din nou producția maximă de oțel, producție înregistrată doar în anul 1943 (cca 240000 t anual); cele două probleme esențiale erau: 1. Problema cărămizilor și a materialului refractar; or producția normală a oțelărilor era condiționată de posibilitatea refacerii și întreținerii cuptoarelor. În acest sens se impunea *un import anual de cca 1500 t magnezită arsă și aproximativ 1500 t cărămizi de magnezit - din Cehoslovacia, precum și de cca 4000 t cuarțită amorfă - din Ungaria sau Germania*. 2. Problema combustibilului: Reșița avea nevoie anual de cca 320000 t cărbuni (huilă, mangal și smoală), aproximativ 40000 t păcură și cca 50000 t cocs. Datorită faptului că producția proprie a minelor Anina, Doman și Secu, inclusiv producția de mangal, reprezenta - la finele anului 1946 - doar 81.300 t, restul cărbunilor trebuia procurat, practic în întregime, din Valea Jiului. Minele din Valea Jiului urmau să livreze, conform așteptărilor, cca 250000 t anual. Însă minele de la Petroșani, Lupeni și Baia Nouă au furnizat doar 87000 t cărbuni și smoală. În același raport se sublinia faptul că producția înregistrată la minele Petroșani în luna decembrie 1946 (136000 t) nu acoperea nici măcar nevoile căilor ferate; producția totală din 1946 reprezenta doar 165331 t, comparativ cu producția maximă de 2084000 t realizată în 1943. Ținând cont de faptul că minele din Valea Jiului aveau o capacitate normală de 6640 t/zi și una maximă de 7460 t/zi, Comisia de Producție U.D.R. considera că producția anuală a acestor mine trebuia să depășească 2200000 t, asigurând astfel suportul necesar și pentru societatea reșițeană. Aprecierile făcute de comisie erau întărite și de faptul, deloc lipsit de importanță, că numărul minerilor cărbunari se ridica la cca 10000²⁸.

În anul 1947, la U.D.R. se fabrica - în mod special - armament, material militar și poduri ²⁹. Pe parcursul acestui an de referință în istoria României au

²⁷ Gh. Oancea, *Rolul P.C.R. în organizarea și conducerea luptei forțelor revoluționare și democratice din Banat pentru democratizarea aparatului de stat și a vieții publice - condiție esențială a consolidării regimului democrat-popular (23 august 1944-noiembrie 1946)*, în *Studii de Istorie a Banatului* (în continuare *SIB*), XIV, 1988, p. 228.

²⁸ DJCSAN, Fond P.M.R. - C.J. Caraș, dosar 11/1947, f. 1-4.

²⁹ Dan Gh. Perianu, *Istoria uzinelor din Reșița (1771-1996)*, Reșița, 1996, p. 108.

fost adoptate legi economice de o mare importanță, care au influențat și evoluția uzinelor reșițene. În primăvara anului 1947, după etatizarea Băncii Naționale, s-a procedat la reorganizarea Ministerului Economiei Naționale și transformarea acestuia în Ministerul Industriei și Comerțului³⁰. În vederea executării atribuțiilor ce-i reveneau, Ministerul Industriei și Comerțului a luat o serie de măsuri. Prin Decizia nr. 14327 din 26 mai 1947 se reglementau problema controlului asupra programelor de producție, precum și repartizarea materiilor prime pentru un mare număr de întreprinderi, printre care Uzinele de fier și domeniile Reșița (din Reșița și Bocșa); Uzinele de fier ale statului din Hunedoara; Uzinele metalurgice unite Titan, Nădrag, Călan; Industria fierului (București); Malaxa, Fabrica de țevi București; Laromet (București); Metrom (Brașov); Oțel special (Brașov); Vulcan (București); Petroșani (Oțel special) și multe altele. Distribuirea materiilor prime la întreprinderi se făcea de o comisie restrânsă, formată din 4 persoane, în care intra și un delegat al Confederației Generale a Muncii sau al Uniunii sindicatelor metalo-chimice. Programele de producție se întocmeau pe timp de o lună, constituind prima experiență pentru trecerea la programe pe șase luni în a doua jumătate a anului 1947³¹.

În luna mai 1947, parlamentul a votat legea de înființare a oficiilor industriale, *formă avansată de control muncitoresc în țara noastră asupra producției și circulației mărfurilor atât în sectorul de stat, cât și în cel privat - capitalist*³². Prin atribuțiile largi pe care le aveau, prin dreptul la intervenție directă a statului în procesul de producție, repartiție și circulație a produselor, oficiile industriale au constituit un însemnat pas înainte pe calea controlului statului, supravegherii și evidenței și o măsură importantă de limitare a dreptului de folosire a proprietății private³³. Până în decembrie 1947 se constituiseră 14 oficii industriale, care cuprindeau 750 de întreprinderi (Oficiul industrial al fierului, metalelor neferoase, produselor chimice, cauciucului, pielăriei, bumbacului, mătăsii, inului și cânepii, zahărului, uleiurilor vegetale, hârtiei, cimentului, geamurilor). Capacitatea de producție a întreprinderilor care făceau parte din oficiile industriale reprezenta 80-100% din capacitatea de producție a ramurilor respective. În perioada ce a urmat până la naționalizare, numărul oficiilor

³⁰ Constantin Olteanu, 1947. *Un an de transformări revoluționare în România*, București, 1972, p. 39.

³¹ *Ibidem*, p. 42.

³² *Ibidem*, p. 45.

³³ *Ibidem*, p. 47.

industriale a crescut, ajungând până la 27³⁴.

La uzinele reșițene, în a doua jumătate a anului 1947, s-a obținut o accelerare simțitoare a ritmului de creștere a producției la principalele produse. Astfel, dacă producția medie lunară din 1947 a crescut față de cea a anului 1946 cu 29,3% la fontă, 14,4% la oțel și 9,2% la laminate, în semestrul al doilea al anului 1947 - producția medie lunară a fost cu 38,5%, 30,3% și - respectiv - 45,2% mai mare decât în anul precedent. În același timp s-a reușit să se grăbească lucrările de reparare și punere în funcțiune a unor agregate și instalații importante ale U.D.R-ului, precum: furnalul nr. 1, gazogenele, conductele, căile de rulare etc. de la oțelăria Siemens-Martin, o parte din parcul rulant și căile ferate ale uzinei ș.a. și să se îmbunătățească organizarea producției, lărgindu-se astfel și mai mult posibilitățile de creștere a acesteia. În această perioadă au început să fie asimilate la Uzinele Reșița o serie de produse noi, trecându-se treptat de la realizarea unor produse metalurgice simple la fabricarea unor utilaje și agregate cu un grad de complexitate constructivă mai ridicat, de mare însemnătate pentru economia națională. Spre exemplu, între 1944-1948 s-au proiectat, s-au reproiectat și s-au produs: un nou tip de locomotivă cu aburi, o gamă largă de utilaje petroliere, utilaje energetice și electrotehnice cum sunt compresoare de aer, mașinile electrice, transformatoarele etc. În anii 1947-1948 atelierele de construcții metalice au executat podurile *Suceava* - pe linia ferată București-Roman-Burdujeni (deschidere de 31 m) și *Crișul Repede* (deschidere de 3 x 51 m); tot acum a început proiectarea și execuția construcțiilor metalice pentru o serie de obiective importante³⁵.

Fabricarea unor utilaje și agregate necesare refacerii și dezvoltării economiei naționale sunt ilustrate și de schimbările intervenite în structura producției marfă a sectorului construcțiilor de mașini din Reșița. Producția de armament, care deținea o pondere însemnată în 1938, iar în timpul războiului a devenit preponderentă, a încetat o dată cu trecerea la producția de pace; ponderea valorii produselor cu un grad mai scăzut de complexitate constructivă a scăzut de la 24,6% în 1938 la 15,7% în 1948; ponderea valorii materialului rulant feroviar în producția marfă a sectorului construcții de mașini a crescut de la 46,4% la 54%, iar ponderea utilajului petrolier, a cărui producție a sporit de peste 10 ori, a crescut de la cca 1% la 12,2%³⁶. Între 1944-1948, cu toate greutatea inerente perioadei (gradul înalt de uzură al mașinilor și instalațiilor, proasta aprovizionare cu materiale, materii prime și combustibil, acțiunile de sabotaj), la Reșița s-a continuat proiectarea și reproiectarea unei game largi

³⁴ *Ibidem*, p. 61.

³⁵ *Reșița - istorie și ....*, p. 125.

³⁶ *Ibidem*, p. 126.

de utilaje petroliere (mașini cu aburi, pompe de noroi, unități de pompare etc.), atât de necesare forajului petrolier din România ³⁷.

Creșterea producției la secțiile oțelărie, turnătorie, laminoare, forjerie și furnale de la U.D.R., în iulie 1947, a determinat organizarea unei *întreceri patriotice*³⁸. În aceeași lună, Uzinele Reșița dispuneau de un stoc de 13000 t fier vechi, iar activitatea celor două furnale era asigurată cu producția proprie de cocs a societății reșițene; dacă se mai adăugau și cantitățile de cocs primite din U.R.S.S. se putea afirma că *aceste rezerve sunt asigurate cu prisosință*³⁹. În septembrie 1947, la U.D.R. au fost montate 3 cuptoare Siemens-Martin și au fost reparate încă 2, ceea ce a contribuit la dublarea producției de oțel și laminate ⁴⁰. În concluzie, la uzinele reșițene, creșterea producției, îndeplinirea și depășirea programelor de producție, toate aceste fenomene economice s-au realizat pe mai multe căi. Se remarcă în această perioadă (1947-1948), o îmbunătățire treptată a gradului de folosire a capacităților de producție și o sporire a productivității muncii ⁴¹.

În ce privește capitalul social al U.D.R.-ului, în perioada 1920-1944 se constată creșterea succesivă a volumului acestuia, după cum urmează: în emisiunea de fondare a societății, capitalul social subscris era de 125 milioane lei; a treia emisiune a sporit capitalul social la 185 milioane lei; prin emisiunea a patra (27 martie 1924), capitalul social a fost majorat până la 250 milioane lei; prin emisiunea a cincea (10 martie 1926), nivelul capitalului social a fost stabilit la 750 milioane lei; în sfârșit, prin emisiunea a șasea (28 iunie 1937), capitalul social a atins plafonul de 1 miliard lei ⁴².

La sfârșitul anului 1944, în condițiile eforturilor depuse de U.D.R. pentru aprovizionarea armatelor română și sovietică cu armament necesar pentru luptele de pe frontul de vest, societatea reșițeană dispunea de un capital social de peste 1 miliard de lei, repartizat astfel: român - 79,36%; francez - 10%; cehoslovac - 8,32%; german și maghiar - peste 1%. În același timp, averea fixă a uzinelor

³⁷ Coriolan Suru, *Construcția de utilaj petrolier la Reșița între 1924-1954*, în *Banatica*, 10, 1990, p. 433.

³⁸ Ioan Luncan, *Participarea maselor populare din Banat, sub conducerea P.C.R., la lupta pentru consolidarea puterii revoluționar-democratice și trecerii la socialism în anul 1947*, în *SIB*, VIII, 1982, p. 198.

³⁹ *Banatul*, III, 157, 21 iulie 1947, p. 3.

⁴⁰ Ioan Luncan, *op. cit.*, p. 198.

⁴¹ *Reșița - istorie și ...*, p. 125-126.

⁴² *225 de ani de siderurgie...*, p. 70.

era estimată la aproximativ 8,9 miliarde lei, iar averea circulantă era de 20,5 miliarde lei. Beneficiul net al întreprinderii se ridica la suma de 431064786 lei⁴³. Tot acum, Consiliul de Administrație al U.D.R.-ului considera că se impune *să se facă o nouă emisiune de capital cu condițiuni avantajoase de subscriere, atât la curs, cât și ca termen de plată, subscriere la care să participe băștinașii: muncitorii, comunele politice și bisericesti, așezămintele și societățile particulare de tot felul*, pornind de la considerentul că *prin această subscripție s-ar lega societatea mai mult de acei care, prin pauperizarea și munca lor, au ajutat la promovarea Societății U.D.R.*⁴⁴.

Devalorizarea accelerată a leului spre sfârșitul anului 1944, ca urmare a efortului de război, a obligat Societatea U.D.R. să ia măsuri. La ședința Adunării Generale Extraordinare din 12 decembrie 1944 s-a decis majorarea capitalului social la 2,5 miliarde lei (a șaptea emisiune de acțiuni); acum, cursul de emisiune a fost de 1875 lei pentru o acțiune la vechii acționari și de 2600 lei pentru o acțiune la noii acționari. Conform prospectului de emisiune, 2 milioane din cele 3 noi emise au fost oferite spre subscriere pe piața internă, iar 1 milion de acțiuni au fost rezervate acționarilor și creditorilor străini ai societății, a căror situație la acea dată nu era clară⁴⁵. Decizia Adunării generale a „Societății Reșița” din decembrie 1944 a fost contestată în instanță, cazul ajungând să fie judecat la Secția I a Tribunalului Ilfov. Avocatul Emil Ottulescu, reprezentând grupul de acționari reclamânți, a susținut faptul că, la adunarea generală menționată mai sus, Max Auschnitt, numit administrator la „Societatea Reșița” cu puțin timp înainte, i-a indus în eroare pe acționari afirmând că sporirea de capital era necesară pentru a executa obligațiile societății derivând din Convenția de Armistițiu (700 milioane lei) și că, în acest scop, s-a prevăzut un vărsământ special de 350 lei/acțiune. Acest conflict s-a agravat în lunile următoare, U.D.R.-ul fiind acuzat de sabotaj, iar Malaxa și Auschnitt au părăsit România. Conflictul a fost alimentat și de comunicatul apărut în ziarele *România liberă* și *Scânteia*, controlate de partidul comunist și aliații săi, în care se arăta că datoria pretinsă de Uniunea Sovietică ar fi de 7 miliarde de lei și se sublinia faptul că, între „Societatea Reșița” și creditor nu a intervenit nici un aranjament în privința acestei datorii până la data publicării comunicatului. Pornind de la acest comunicat, cu un caracter tendențios, avocatul reclamantilor afirma următoarele: ... *prin hotărârea adunării din 12 decembrie s-a călcat legea devizelor și toată operația era făcută ca să favorizeze pe*

⁴³ *Curierul Banatului*, XXVI, 49, 13 august 1945, p. 4.

⁴⁴ *Idem*, XXV, 119, 20 noiembrie 1944, p. 3.

⁴⁵ Dan Gh. Perianu, *op. cit.*, p. 103-104.

unii care voiau să scape de obligații dându-le acțiuni **Reșița**...⁴⁶.

Toate aceste acțiuni făceau parte dintr-un scenariu prin care se încerca discreditarea conducerii societății reșițene, acuzată mai târziu de sprijinul financiar masiv acordat partidelor tradiționale în campania electorală din 1946, iar prin cooptarea - în Consiliul de Administrație al U.D.R.-ului - a reprezentanților părții sovietice și prin naționalizarea ulterioară a uzinelor, se reușea distrugerea unui simbol al devenirii industriei românești în perioada interbelică.

Ignorând aceste evenimente cu conotații negative asupra activității uzinelor, Consiliul de Administrație al „Societății Reșița”, întrunit la 17 ianuarie 1945, a decis continuarea primirii de subscrieri de acțiuni în intervalul 20 ianuarie - 3 februarie 1945. Până la 15 ianuarie 1945 s-au scris peste 1100000 de acțiuni, la care - adăugând marii acționari străini - rezultă o acoperire de 60% din totalitatea acțiunilor oferite⁴⁷. În luna noiembrie 1945, Adunarea Generală a Acționarilor de la „Societatea Reșița” a decis majorarea capitalului social până la 5 miliarde lei, aceasta fiind - de fapt - a opta și ultima emisiune de acțiuni ale U.D.R. În acest sens, prin reevaluare, s-au emis 2375200 acțiuni, dintre care: 2212400 acțiuni au fost distribuite în mod gratuit, câte o acțiune nouă pentru 2 acțiuni vechi, iar 162800 acțiuni urmau a fi vândute pe piață în beneficiul fondului de pensii a angajaților U.D.R. Pentru subscriere în numerar s-au emis 200000 de acțiuni (100 milioane lei) și 2,7 milioane acțiuni nominative pentru *Uniunea Mașino-Import* din U.R.S.S., respectiv 300000 acțiuni pentru banca sovieto-română nou înființată (SOVROMBANK)⁴⁸.

În pofida așa-zisei colaborări cu partea sovietică, la sfârșitul anului 1945 profitul net declarat al Societății U.D.R. se ridica la 305 milioane lei, dovedind capacitatea angajaților de la uzinele reșițene de a realiza produse solicitate foarte mult pe piața externă⁴⁹.

La începutul anului 1947, acționariatul U.D.R. era format nu numai din persoane juridice și fizice române, ci și din persoane juridice străine. Dintre persoanele străine juridice și fizice române - 7 acționari dețineau în total 2696211 acțiuni (fiecare având peste 20000 de acțiuni); 1.231 acționari dețineau, în total, 1846513 acțiuni (fiecare posedând între 1.000 și 2.000 de acțiuni); 2120 de acționari dețineau, în total, 1113201 acțiuni (fiecare între 50 și 1.000 de acțiuni); 8144 de acționari dețineau, în total, 406698 de acțiuni (fiecare având sub 50 de acțiuni).

⁴⁶ *Curierul Banatului*, XXVI, 6, 22 ianuarie 1945, p. 1.

⁴⁷ *Vestul*, XV, 3208, 27 ianuarie 1945, p. 2.

⁴⁸ Dan Gh. Perianu, *op. cit.*, p. 105.

⁴⁹ *225 de ani de siderurgie...*, p. 203.

Trebuie menționat faptul că acționarii cu peste 20000 de acțiuni erau personalități sau instituții reprezentative ale statului român: Casa Regală a României, Ministerul de Finanțe, Academia Română, Banca de Credit Român, Banca Albina din Sibiu, ing. Nicolae Malaxa și Max Auschnitt. Persoanele juridice străine erau, de fapt, firme cu rezonanță pe plan european: Asociația întreprinderilor și bunurilor sovietice de pe lângă reprezentanța comercială sovietică din România, Ceskoslovenska Zbrojovka (Brno), Compagnie Européenne de participation industrielle (CEPI), Société pour la centralisation des industries (CENTRIND), Uniunea Mașiniimport (Uniunea Sovietică), Bank of Romania și Manuk Agopian din Lisabona, care dispuneau de 3857354 acțiuni la Societatea U.D.R., condusă de directorul general, ing. Alexandru Popp⁵⁰.

Pentru situația uzinelor reșițene în perioada postbelică sunt ilustrative modificările survenite în componența Consiliului de Administrație al „Societății Reșița”. În luna noiembrie 1944, Uzinele Reșița treceau sub conducerea lui Sever Bocu, fost ministru, lider al național-țărăniștilor bănățeni, adversar înverșunat al comunismului, foarte apreciat în acea vreme, iar Max Auschnitt era numit, printr-o decizie a Subsecretariatului industriei, comerțului și minelor, administrator la „Societatea Reșița”⁵¹.

Acțiunea de epurare a elementelor compromise ale fostului regim, în primul rând reprezentanți ai conducerii unor întreprinderi și ai funcționării, cu o evidentă tentă politică, a depășit cu mult cadrul legal la începutul anului 1945. La 5 ianuarie 1945, Sindicatul funcționarilor și muncitorilor din Reșița și Anina a votat o moțiune prin care se solicitau următoarele: 3 locuri în Consiliul de Administrație al U.D.R.; participare la conducerea Societății U.D.R.; înlăturarea colonelului Boitan și a maiorului Staricu - comandanți militari ai uzinelor. În aceeași zi - la Bocșa Vasiovei, 300 de muncitori de la U.D.R. au cerut înlocuirea inginerului silvic (șeful Ocolului U.D.R.) și a 3 funcționari ale aceleiași societăți, doleanțele acestora fiind transmise Direcțiunii Silvice U.D.R.; s-a solicitat și trimiterea la fața locului a unui procuror militar de la Curtea Marțială, însoțit de 1 delegat - ofițer de la Divizia 19 Timișoara și unul de la Inspectoratul Muncii, deoarece întreprinderile U.D.R. erau militarizate, având și comandanți militari; totodată, a fost lansat un apel către Sectorul Militar privind întărirea forțelor militare în zonă, de comun acord cu Legiunea de Jandarmi Caraș⁵². Tot în luna

⁵⁰ Dan Gh. Perianu. *op. cit.*, p. 106-107.

⁵¹ *Drapelul*, I, 11, 3 decembrie 1944, p. 3-4.

⁵² DJCSAN. Fond *Prefectura județului Caraș*, dosar 5/1945, f. 1-4.

ianuarie 1945, se vehicula - în mod insistent ideea de a-l impune pe primarul Reșiței, cunoscutul lider social-democrat Petru Bârnau, ca președinte al Consiliului Societății U.D.R. în locul lui Sever Bocu, considerat un exponent al fostului regim și criticat de multe ori în ziarele aflate sub influența partidului comunist și sateliților săi ⁵³. În cursul anului 1946 epurările la U.D.R. au continuat. În ședința Frontului Unic Muncitoresc desfășurată la Reșița la 2 decembrie 1946, se sublinia faptul că - pentru concedierea *reacționarilor* din U.D.R. - P.S.D. și P.C.R. vor face propuneri Comitetului Sindical, iar acesta va interveni în acest sens pe lângă Ministerul Muncii ⁵⁴. În condițiile în care subordonarea Societății U.D.R. față de sovietici a devenit evidentă, prin cooptarea reprezentanților părții sovietice, inginerii Constantin Matveevici Kriukin și Ivan Grigorievici Grinenko, în Consiliul de Administrație al U.D.R. (15 iulie 1946), vicepreședinții societății (N. Malaxa și M. Auschnitt) și-au dat seama de iminența arestării lor sub acuzația de *elemente retrograde, sabotoare etc.* și au părăsit România⁵⁵. La începutul anului 1947, când situația U.D.R.-ului era încă de invidiat, societatea era condusă de ing. Alexandru Popp, în calitate de director general ⁵⁶. În luna august 1947 a fost declanșat procesul împotriva *sabotorilor economiei naționale* (Max Auschnitt, Alex. Popp, Niculescu-Buzești etc.), fenomen care a afectat și industria bănățeană, implicit U.D.R.-ul, prefigurând destinul sumbru al economiei românești după preluarea integrală a puterii de către partidul comunist ⁵⁷.

Nu lipsită de importanță este evoluția numerică a lucrătorilor angajați la U.D.R. în perioada interbelică, dar și în cea postbelică. În 1930 societatea număra 6445 de lucrători, dintre care 6077 în sectoarele direct productive. Același ritm ascendent s-a păstrat și în anii următori ⁵⁸. În întreaga perioadă interbelică, în principalele centre industriale bănățene (Timișoara, Reșița, Anina, Oțelu Roșu, Lugoj, Nădrag) exista un proletariat destul de numeros ⁵⁹. Și în perioada de tranziție spre regimul

⁵³ *Curierul Banatului*, XXVI, 3, 11 ianuarie 1945, p. 1.

⁵⁴ DJCSAN, Fond Partidul Social-Democrat - Comitetul Județean Caraș (în continuare P.S.D. - C.J. Caraș), dosar 2/1946, f.149.

⁵⁵ Dan Gh. Perianu, *op. cit.*, p. 106.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 108.

⁵⁷ *225 de ani de siderurgie...*, p. 212.

⁵⁸ *Ibidem*.

⁵⁹ Ioan Luncan, *Activitatea forțelor progresiste și democratice din Banat în frunte cu P.C.R. pentru înlăptuirea transformărilor revoluționar-democratice în perioada august 1944-decembrie 1947*, în *SIB*, VI-VII, 1978-1979, p. 224.

comunist (1944-1947), această situație s-a menținut în linii generale. În luna noiembrie 1944, în U.D.R. lucrau 22466 de muncitori, împărțiți în 3 categorii: 7.050 de muncitori calificați, 8556 de muncitori necalificați și 6860 de muncitori silvici ⁶⁰. Un an mai târziu, în noiembrie 1945, structura personalului U.D.R. se prezenta în felul următor: 44% muncitori, 29% funcționari etc. ⁶¹. La finele anului 1947, puțin înainte de naționalizare, personalul complet al U.D.R.-ului era format din 22899 de angajați, dintre care: 113 angajați la Cocserie; 45 angajați la Fabrica de brichete; 388 angajați la Fabrica de materiale refractare; 715 angajați la Oțelăria Siemens-Martin; 75 angajați la Oțelăria specială; 906 angajați la Laminoare; 146 angajați la Bandaje; 715 angajați la Turnătorie; 137 angajați la Modelărie; 3.365 angajați în Serviciul metalurgic; 5348 angajați în Sectorul construcții; 1.577 angajați în sectoarele auxiliare (reparații mecanice și electrice, transport, centrala electrică, fabrica de var etc.); 1692 angajați în sectoarele de deservire (laborator fizic, chimic, metrologic, C.T.C., garaj, centrală telefonică, școală, tipografie etc.); 4137 angajați în mine și cariere; 5127 angajați în Exploatările forestiere; 1174 angajați la conducerea și îndrumarea uzinelor și exploatărilor aferente; 472 angajați la Direcțiunea Generală din capitală ⁶².

În această perioadă, problema salariilor preocupa în mod deosebit muncitorimea românească, salariile fiind foarte scăzute. În numeroasele memorii înaintate patronatului, mărirea salariului constituia una dintre revendicările esențiale. Guvernul a aprobat majorarea salariilor la întreprinderile și instituțiile particulare cu un coeficient între 8 și 65%, în funcție de cuantumul salariului, începând cu 1 octombrie 1944. De asemenea, se prevedea acordarea ajutoarelor de iarnă pentru salariați, echivalente cu salariul pe 1-2 luni și se stabilea ziua de muncă de 8 ore și obligativitatea plăților orelor suplimentare ⁶³. În același timp, în cursul lunii octombrie 1944, Ministerul Muncii a emis o serie de dispoziții prin care se încerca liniștirea spiritelor și rezolvarea - pe cale amiabilă - a revendicărilor muncitorimii. Aceste dispoziții prevedeau plata integrală a orelor de lucru pierdute *din cauza alarmelor și altor împrejurări de război*, urmând ca recuperarea lor, eșalonată în timp, să fie programată, de la caz la caz, de acord cu lucrătorii; se preconiza menținerea în serviciu, cu salarizarea aferentă, a

⁶⁰ DJCSAN, Fond *Prefectura județului Caraș*, dosar 5/1944, f. 19.

⁶¹ DJCSAN, Fond *P.M.R. - C.J. Caraș*, dosar 1/1946, f. 4.

⁶² Dan Gh. Perianu, *op. cit.*, p. 117-118.

⁶³ Maria Toadere, *Situația maselor muncitoare din Banat în perioada august 1944-martie 1945*, în *SIB*, XIV, 1988, p. 203.

lucrătorilor refugiați din Basarabia, nordul Bucovinei și Transnistria până la organizarea plecării lor în provinciile de origine, desigur la insistențele statului sovietic; nici problema salariilor evrei nu era ocolită, subliniindu-se faptul că aceștia se pot angaja oriunde, în locuri vacante, și dacă sunt acceptați de întreprinderi⁶⁴. În luna decembrie 1944, angajații particulari au beneficiat de o nouă majorare salarială, cu efect retroactiv⁶⁵. În conformitate cu proiectul Comisariatului prețurilor, s-a aprobat ajutorul de familie lunar pentru funcționarii particulari, în valoare de 1500 de lei pentru fiecare copil⁶⁶. Problema salariilor și alte revendicări ale muncitorimii erau reglementate, de obicei, prin contractele colective de muncă. Merită menționate clauzele obținute de angajații de la U.D.R. prin contractul colectiv de muncă încheiat între administrația societății și delegația muncitorilor în luna aprilie 1941, în condițiile militarizării uzinelor și a aprovizionării cu armament a frontului de răsărit, clauze destul de favorabile pentru muncitorii și funcționarii U.D.R.-ului: recunoașterea zilei de muncă de 8 ore; respectarea celor 12 sărbători legale și a celor 3 zile de sărbători catolice; un concediu anual de 7-30 zile, în funcție de vechime; un spor salarial de 25-60% pentru orele suplimentare; acordarea unor suplimente de salariu; facilități și gratuități la acordarea de lemne, plata energiei electrice și a cheltuielilor de transport⁶⁷.

Pentru perioada postbelică, semnificativ este acordul dintre Sindicatele Unite și Uniunea Generală a Industriașilor din România, încheiat într-o ședință comună desfășurată la Timișoara în ziua de 10 noiembrie 1944, la care s-au examinat problema ajutorului de iarnă pentru muncitorii și funcționarii din întreprinderi, precum și cea a aprovizionării lor cu alimente, lemne și îmbrăcăminte. Ajutoarele bănești erau diferențiate în funcție de categoriile de angajați și de situația familială, plata acestor ajutoare urmând să se facă până la 18 noiembrie 1944, iar în cazul în care o întreprindere nu putea efectua plata în acest termen, termenul de plată ulterioară se preconiza a se fixa de comun acord cu Comitetul de Fabrică. Aceste ajutoare bănești erau acordate în modul următor: muncitorii necăsătoriți și muncitoarele necăsătorite - 12000 lei net; muncitorii căsătoriți și fără copii - 15000 lei net; muncitorii căsătoriți cu copii - 15000 lei plus un ajutor de 1500 lei după fiecare copil care primește ajutor de copil legal; văduvele și muncitoarele, ai căror soți erau concentrați, primeau un ajutor de 15000 lei net și ajutorul de copii, în cazul în care aveau copii; ucenicii -

⁶⁴ *Curierul Banatului*, XXV, 107, 22 octombrie 1944, p. 3.

⁶⁵ Maria Toadere, *op. cit.*, p. 203.

⁶⁶ *Curierul Banatului*, XXV, 116, 13 noiembrie 1944, p. 4.

⁶⁷ Dan Gh. Perianu, *op. cit.*, p. 119.

6000 lei net. Funcționarii al căror salariu nu depășea lunar 30000 lei brut, primeau ajutorul prevăzut pentru muncitori; în cazul în care soțul și soția lucrau în aceeași întreprindere, soțul primea 15000 lei, iar soția numai 12000 lei. În baza acestui acord, întreprinderile se angajau să depună toate eforturile pentru a procura alimente și lemne ce trebuiau distribuite la prețul de cost, practicându-se reținerile din salariul acestora în rate săptămânale sau lunare⁶⁸.

Acțiunile sindicale erau strâns legate de starea materială a muncitorilor. Într-o dare de seamă privind starea de spirit a populației în luna decembrie 1944 - întocmită de Poliția de Reședință Oravița - se preciza faptul că *muncitorii cărășeni erau mulțumiți pe deplin*, deoarece *în ultimul timp primesc lefuri care ating suma de 70000 lei lunar, în timp ce un muncitor zilier este plătit cu 1000-1500 lei lunar*⁶⁹.

În anul 1945 a fost încheiat un contract colectiv de muncă între Societatea U.D.R. și sindicate. Acest contract a cuprins cele mai multe avantaje, drepturi și ajutoare pentru muncitori din toată istoria mișcării muncitorești din România, cuprinzând pe toți salariații de la U.D.R. (exploatări mine și silvic). Traian Cercega afirma următoarele: *muncitorii de la Direcția Silvică - până în anul 1945 - nu s-au bucurat de nici un drept. Direcția Silvică U.D.R. s-a comportat cu acești salariați după bunul lor plac, relații de stăpân avar și slugă; paralel cu tratativele duse pentru contractul colectiv, muncitorii au cerut înlăturarea, epurarea unor conducători ai societății; conducerea superioară U.D.R. a acceptat plecarea acestora din întreprindere la București, ca specialiști și consilieri în diferite servicii și ministere; Bucureștiul a știut să se servească de capacitatea profesională și experiența acestora*⁷⁰.

În multe cazuri, în perioada studiată, contractele colective de muncă s-au încheiat prin intermediul sindicatelor. La 17 mai 1945 a fost încheiat un contract colectiv de muncă la U.D.R., semnat din partea societății reșițene de către ing. Alexandru Vellan (directorul exploatărilor), procuristul Iuliu Cserveni (șeful serviciului atelierelor) și dr. Antoniu Marchescu (avocat consilier), iar din partea angajaților din Reșița de către Joseph Puwak, Ilie Fărcășescu, Ion Măruia, Traian

⁶⁸ *Luptătorul bănățean*, 1, 51, 13 noiembrie 1944, p. 3.

⁶⁹ DJCSAN, Fond *Prefectura județului Caraș*, dosar 4/1944, f. 168.

⁷⁰ Fragmente din relatarea liderului P.S.D.R. Traian Cercega, aflate în posesia fostului secretar al organizației P.S.D. Reșița (Constantin Voinescu), material dactilografiat, Reșița, 1 mai 1984, p. 4-5.

Cercega, Mihai Bojincă și Ștefan Matusak⁷¹. Dezbaterile pentru încheierea acestui contract de muncă au avut loc în prezența inspectorului muncii, Vasile Marta, delegat al ministerului. Contractul nu cuprindea salariile fixate prin decizia guvernamentală din 5 decembrie 1944; totuși, s-au introdus unele modificări cu privire la orele suplimentare și la muncile speciale, pentru care s-au acordat suplimente speciale; s-a ajuns la o uniformizare în ce privește salarizarea muncitorilor din uzine, mine și păduri; concediile muncitorilor au ajuns similare cu cele ale funcționarilor particulari; s-au unificat salariile la muncitorii mineri, care până atunci se diferențiau pe locuri de exploatare. Conform acestui contract, societatea s-a obligat să procure haine și bocanci pentru toții muncitorii săi (în număr de 20.000), costul îmbrăcăminteii ridicându-se la aproximativ 3 miliarde lei. Au fost cuprinși în contractul colectiv și cărăușii care prestau muncă continuă; în schimb, au fost omiși cărăușii care lucrau *accidental, pe o durată limitată* sau cei care erau angajați pentru o anumită lucrare. În contractul colectiv erau înscrise și câteva chestiuni ce urmau să fie puse la punct de către comisiile speciale constituite în acest scop, precum: construirea de cazarme tip pentru lucrătorii mineri; instalarea de băi, prevăzute cu săpun și prosoape; aprovizionarea cu lemne de foc etc.⁷² Încheierea unor asemenea contracte de muncă a avut loc în condițiile promulgării a două legi foarte importante pentru situația muncitorimii și pentru starea materială a întreprinderilor: legea privind impunerea excepțională a beneficiilor de război (pe anii 1941-1944) ale întreprinderilor industriale și comerciale și a averilor particulare obținute în aceeași perioadă și legea privind înființarea impozitului pe venitul global al persoanelor fizice.

Contractul de muncă încheiat în anul 1945 între U.D.R. și sindicate a fost luat drept model de către Confederația Generală a Muncii, pentru a fi extins la nivel național. În luna ianuarie 1946, C.G.M. și U.G.I.R. au semnat un contract colectiv cadru, valabil pentru toate sindicatele din România, care cuprindea o serie de drepturi de care urmau să dispună lunar toți salariații, indiferent de pregătirea lor profesională, după cum urmează: **1. Alocație de scumpete (pe lângă salariu) pentru toți salariații, în general.** **2. Primă de 15% aplicată la salariul de bază, dacă salariatul nu făcea - în cursul lunii - absențe nemotivate.** **3. Îndemnizație de chirie: pentru necăsătoriți - 12%; pentru căsătoriți, fără copii - 17% și pentru căsătoriți, cu copii - 20%.** **4. Când s-au lucrat ore suplimentare, primele două ore lucrate peste cele opt s-au plătit cu 50% majorat, următoarele cu 100%.** **5. Toți salariații**

⁷¹ Dan Gh. Perianu. *op. cit.*, p. 116-117.

⁷² *Curierul Banatului*, XXVI, 31, 23 aprilie 1945, p. 1.

care au lucrat noaptea între orele 23-7, au primit un adaos de 30% la salariul de bază. **6.** La anumite locuri de muncă s-au acordat coeficienți pentru muncă grea: gaz, praf, acizi, zgomot etc. (de la 10-30%). **7.** Suplimente ocazionale: ajutor de iarnă (1 salar), gratificații la Paști și Crăciun (câte 1/2 din salar). **8.** Au fost considerate 14 zile pe an sărbători legale, în afară de duminici. **9.** Ajutoare de: naștere, căsătorie, boală și înmormântare. **10.** Fiecare muncitor a primit anual în mod gratuit câte o pereche de bocanci și un halat sau combinezon. Toate aceste prevederi, precum și altele asemănătoare, s-au aplicat în întreaga țară. Muncitorii și salariații *lunari* (adică cu domiciliul pe raza localității pe care se afla întreprinderea respectivă) de la U.D.R. au mai beneficiat de următoarele facilități: **1.** Salariații căsătoriți au primit 18 m.st. lemne despicate cl. I, cu preț redus față de piață, căsătoriții fără copii - 15 m.st., iar necăsătoriții câte 9 m.st. **2.** Muncitorii căsătoriți și susținătorii de familie au primit în mod gratuit 300 kW curent electric, iar cei ce nu au avut racorduri electrice, au primit lunar - tot gratuit - câte 4 kg petrol lampant. **3.** Pentru salariații *lunari* - limita de vârstă pentru pensionare s-a fixat la 60 de ani împliniți sau indiferent de vârstă dacă au cotizat 30 de ani bărbații, respectiv 25 de ani femeile, la Casa de Pensii. **4.** Toți salariații navetiști au avut călătorie gratuită pe C.F.R. (adică suportată de U.D.R.). Contractul colectiv de bază a cuprins peste 100 de articole, dintre care numai 5-6 au constituit obligații pentru muncitorii și salariații *lunari*, restul au prezentat obligațiile patronului sau drepturile de care beneficiau salariații în general, și muncitorii în special⁷³.

În perioada 10-25 septembrie 1946, în Reșița și în alte centre industriale s-au petrecut evenimente regretabile, în momentul distribuirii drepturilor salariale. La Reșița, cu ocazia plății ajutorului de iarnă, s-a produs un scandal provocat de către P.C.R.: muncitorii din secția Oțelărie, după ce o parte din ei primise plicurile, sub pretextul că ajutorul de iarnă trebuie să fie mai mare (între 400000 și 800000 lei) au determinat muncitorii să refuze primirea plicurilor, iar cei care le primiseră deja să le înapoieze funcționarului care efectuase plata; în realitate, acest fond era destinat aprovizionării economatelor; în urma unui atac a cca 200 de muncitori - directorul fabricii (Vellan) a fost grav bătut, iar președintele sindicatului (Mustețiu) a demisionat din această funcție. În aceeași zi (10 septembrie 1946) s-a întrunit biroul sindicatului, la care a participat și secretarul regional al C.G.M. (Cercega); cu acest prilej s-a luat hotărârea de a solicita poliției arestarea principalilor agresori. Faptul că Mustețiu a fost lovit, iar apoi poliția i-a eliberat pe cei reținuți - pentru a evita complicațiile - l-a

⁷³ Fragmente din relatarea ..... p. 5-6.

determinat pe acesta să demisioneze din conducerea B.P.D. și din toate forurile sindicale. Partidul Social Democrat, bănuind că această acțiune de lovire a directorului ar fi fost o consecință a articolelor din organul regional al P.C.R. (*Luptătorul Bănățean*), precum și a propagandei organizației locale a partidului comunist împotriva Direcțiunii U.D.R., a decis să-și întrerupă activitatea în cadrul F.U.M. Pentru rezolvarea acestei situații delicate s-au deplasat - la Reșița - Rangheț (C.C. al P.C.R.), Bragadireanu și Brătfăleanu (C.C. al P.S.D.), precum și Angheliu (C.G.M.); după 2 ședințe consecutive ale organizației locale a F.U.M., s-a hotărât reluarea activității în cadrul acesteia și s-a cerut revenirea lui Mustețiu la conducerea B.P.D. și a sindicatului, dar acesta a refuzat în mod constant propunerile F.U.M. Între timp, a sosit în localitate prim-procurorul din Oravița, precum și o comisie de anchetă - formată din inspectori aparținând Ministerului de Interne și Ministerului Muncii, care au stabilit vinovățiile și au deferit Tribunalului Oravița un număr de 14 persoane. Și în alte centre industriale din zonă au fost semnalate acțiuni în forță ale comitetelor de fabrică, legate de aplicarea defectuasă sau chiar neaplicarea contractului colectiv de muncă. La mina Cozla comitetul de fabrică a procedat la sechestrarea conducerii timp de aproape o săptămână. Acesta nu a fost un caz izolat, în județul Caraș fiind semnalate mai multe asemenea situații de criză, în care conducerile întreprinderilor erau sechestrate, bruscate, sub pretextul nerespectării contractului colectiv de muncă ⁷⁴.

La începutul anului 1947 problema salariului de bază a devenit un motiv permanent invocat în momentul declanșării unor greve, comuniștii din întreprinderea respectivă numărându-se printre instigatori. Desigur, situația muncitorimii, dar și a întregii populații a României era nesatisfăcătoare, ținând cont de inflația galopantă, determinată și de cursa dintre prețuri și salarii, iar în bazinele miniere condițiile de muncă erau destul de grele; cu toate acestea, U.D.R.-ul a obținut condiții destul de avantajoase pentru angajații săi, prin contractele colective de muncă încheiate în această perioadă. În luna ianuarie 1947 a fost consemnată izbucnirea unor greve la mina Cozla și la Fabrica de Șamot, pe tema salariului de bază, implicarea activiștilor comuniști la Cozla fiind recunoscută și de Comitetul Județean Caraș al P.C.R. ⁷⁵. F.U.M. și C.G.M. au intervenit direct în privința salarizării muncitorilor din întreprinderi. În luna februarie fiecare muncitor din întreprinderile particulare avea două tipuri de salarii: **1. Salariul numerar** - îl primește la sfârșitul fiecărei luni; se formează astfel: salariul/oră + procentele fixe lunare; **2. Salariul de facto** (salariul numerar + toate avantajele ocazionale în natură sau în bani + sporurile ce

⁷⁴ DJCSAN, Fond P.M.R. - C.J. Caraș, dosar 2/1945, f. 36.

⁷⁵ Idem, dosar 1/1947, f. 1-2.

rezultă din diferite tainuri). În acest context, F.U.M. și C.G.M. propuneau contopirea celor două tipuri de salariu, urmând ca salariul primit în mână să reprezinte totalitatea salariului ⁷⁶.

La puțin timp după alegerile parlamentare, Cercega și câțiva delegați din partea sindicatului din Reșița au plecat la sediul C.G.M. din București, cu scopul de a rezolva unele revendicări cerute de Comitetele de Fabrică. În urma refuzului C.G.M.-ului de a dialoga cu reprezentanții sindicatului, delegația s-a deplasat la sediul P.S.D. (Rădăceanu-Voitec), unde s-au discutat problemele aflate în suspensie, numai după ce Traian Cercega i-a amenințat pe reprezentanții P.S.D. că va apela și la Biroul Politic al P.C.R. Cercega susținea - în continuare - următoarele: *După discuțiile purtate cu C.G.M. și cu reprezentanții U.D.R.-ului, am raportat comitetelor de fabrică de la Reșița cele obținute la București, inclusiv un contract colectiv de muncă asemănător cu cel încheiat în 1946* ⁷⁷. Acest contract colectiv de muncă, de altfel ultimul încheiat la U.D.R., a fost semnat din partea administrației - de către directorul general (ing. Alex. Popp) și directorul Direcției administrative și contencios (Radu R. Radoveanu), iar din partea salariaților - de către Romulus Drăgoescu și Nicolae Lungeanu ⁷⁸.

În perioada 1944-1948, fenomenele sociale curente erau: creșterea galopantă a prețurilor, lipsa unor produse de strictă necesitate și înflorirea speculei. Produsele textile și încălțăminte se găseau în cantități insuficiente, iar lipsa de combustibil era acută în centrele industriale bănățene (Timișoara, Reșița etc.). La toate acestea se adaugă insuficiența mijloacelor de transport, care a agravat și mai mult aprovizionarea cu lemne de foc ⁷⁹. Această situație a determinat uzinele reșițene să încerce rezolvarea problemelor de aprovizionare ale salariaților, pentru a împiedica izbucnirea unor conflicte de muncă, care ar fi sistat producția pe o perioadă nelimitată. În sprijinul acestor tentative de reglementare a situației materiale a muncitorimii într-o perioadă atât de zbuciumată a venit și dispoziția Ministerului Muncii, din decembrie 1944, prin care toate firmele și întreprinderile comerciale și industriale cu mai mult de 25 salariați erau obligate să înființeze, în termen de 15 zile de la intrarea în vigoare a deciziei, o cantină pentru angajați, în regie proprie ⁸⁰. Cu toate acestea, într-o dare de seamă a Poliției de Reședință Oravița din 29 decembrie

⁷⁶ DJCSAN, Fond P.S.D. - C.J. Caraș, dosar 5/1946, f. 47-48.

⁷⁷ Fragmente din relatarea ..., p. 7-8.

⁷⁸ Dan Gh. Perianu, *op. cit.*, p. 119.

⁷⁹ Maria Toadere, *op. cit.*, p. 204-205.

⁸⁰ *Curierul Banatului*, XXV, 126, 11 decembrie 1944, p. 4.

1944 se preciza că situația în județul Caraș era destul de gravă. Scumpetea s-a repercutat în mai multe sectoare (mărfuri alimentare, îmbrăcăminte, monopoli de stat); populația era îngrijorată datorită unor zvonuri referitoare la devalorizarea și inflația leului; categoriile sociale cele mai afectate erau funcționarii publici, în special cei căsătoriți, în ciuda faptului că s-a acordat ajutor de iarnă; se solicita cu acest prilej luarea unor măsuri adecvate: *forurile competente să adopte soluții pentru stăvilirea speculei și urcarea prețurilor, economatele funcționarilor și pensionarilor publici (existente la acea dată) trebuie să servească cu mărfuri ieftine pe funcționarii și pensionarii publici, standardizarea unor articole de îmbrăcăminte și încălțăminte - pe seama funcționarilor publici și a familiilor lor. Toată lumea a căutat să se aprovizioneze cu alimente pentru iarnă, în special cu untură și carne de porc* ⁸¹.

La începutul anului 1945, aprovizionarea muncitorilor rămânea o prioritate pentru U.D.R. Serviciul Aprovizionării societății reșițene a cumpărat 250 de vagoane grâu, care urma să fie adus la moara U.D.R. de la *Bichișcin*; în lipsa vagoanelor acoperite pentru protejarea cerealelor, inginerul Alexandru Popp, prim-director general al U.D.R., a dispus ca *la Fabrica de Cherestea din Vasiova, vagoanele deschise să fie acoperite în regia U.D.R.* ⁸².

Pentru asigurarea puterii de cumpărare, guvernul a decis aprovizionarea salariaților și a familiilor lor cu articole de primă necesitate, la prețuri oficiale. În acest scop s-a trecut la înființarea economatelor pe lângă toate întreprinderile comerciale și industriale, concomitent cu acordarea unei alocații de scumpete tuturor angajaților și cu majorarea diferențiată a alocației pentru copii, în funcție de localitatea de domiciliu ⁸³. Într-o circulară emisă de Economatul General al Funcționarilor și Pensionarilor Publici în luna aprilie 1947 se stabileau cu precizie categoriile de angajați care nu puteau fi aprovizionați prin economate: *membrii consiliilor de administrație și ai comitetelor de cenzori, cu excepția acelor care lucrează permanent în instituția sau întreprinderea respectivă și sunt retribuiți cu un salariu fix lunar; salariații care, pe lângă serviciul lor, practică o profesiune liberă sau un meșteșug, într-un cabinet, birou sau atelier propriu, realizând venituri din încasări de onorarii sau plata lucrului făcut în atelier; membrii de familie ai celor două categorii enunțate mai sus și membrii de familie ai salariaților sezonieri, respectiv flotanți, de la întreprinderile publice. M.I.C.*

⁸¹ DJCSAN, Fond Prefectura județului Caraș, dosar 4/1944, f. 165-170.

⁸² *Curierul Banatului*, XXVI, 22, 19 martie 1945, p. 1.

⁸³ *România contemporană*, București, 1988, p. 40.

putea aproba, în cazuri excepționale, înscrierea în economate a membrilor familiilor de sezonieri de la întreprinderile publice, în baza avizului uniunii sindicale respective, ceea ce indica amestecul tot mai pronunțat al factorului politic în viața economică ⁸⁴.

În cursul anului 1945, dar și în anii următori, întreprinderile se străduiau să adopte metodele cele mai eficiente pentru funcționarea economatelor. În luna iunie 1945, Uzinele Reșița au contractat un împrumut de 2 miliarde lei la Banca Românească, Creditul Industrial și Banca de Credit Român, ce trebuia să asigure finanțarea aprovizionării economatului funcționarilor și muncitorilor ⁸⁵.

În 1947 s-au făcut precizări suplimentare în ce privește activitatea economatelor, pentru evitarea oricărei confuzii. Într-un raport al Comitetului Județean Caraș al F.U.M., redactat în februarie, se stipulau următoarele: *aprovizionarea salariaților prin economate - după unificarea salariilor - se va face numai la prețurile oficiale; se vor menține scutirile de taxe fiscale la articolele distribuite prin economat (pânză, stofă, bocanci etc.); acordarea mesei de prânz la cantină, cu o reducere de 50%* ⁸⁶.

La ameliorarea aprovizionării muncitorilor cu alimente au contribuit și sindicatele atât la nivel central, cât și local. La data de 15 martie 1947 economatul U.D.R. a început distribuirea alimentelor pentru muncitorii și funcționarii societății conform normelor programului stabilit ⁸⁷.

În condițiile în care fenomenul inflaționist nu mai putea fi ținut sub control, iar specula a atins cifre impresionante, guvernul a procedat la introducerea cartelelor pentru aprovizionarea salariaților cu îmbrăcăminte și încălțăminte, începând din luna septembrie 1947, măsură la care s-a conformat și U.D.R.-ul. Societatea reșițeană s-a străduit ca, pe lângă realizarea unei producții demne de invidiat, în ciuda fenomenelor economice negative manifestate la nivel național, să asigure îmbunătățirea situației materiale a angajaților săi, considerată o condiție esențială pentru creșterea productivității muncii și menținerea U.D.R.-ului printre societățile cu limite maxime de profit.

Industria bănățeană, și implicit cea cărășană, a fost afectată de luptele desfășurate în zonă, dar și ca urmare a faptului că mulți dintre proprietarii întreprinderilor au plecat cu armatele germane și ungare în retragere, în timp ce

⁸⁴ DJCSAN, Fond Tribunalul județului Caraș, dosar 26/1947, nenumerotat.

⁸⁵ *Curierul Banatului*, XXVI, 43, 2 iulie 1945, p. 4.

⁸⁶ DJCSAN, Fond P.S.D. - C.J. Caraș, dosar 5/1946, f.47-48.

⁸⁷ *Banatul*, III, 57, 17 martie 1947, p. 3.

alții au oprit producția, influențând negativ aprovizionarea frontului și situația materială a muncitorilor ⁸⁸. În întreprinderile industriale bănățene a început o activitate susținută de asigurare a producției necesare frontului ⁸⁹. Până la sfârșitul anului 1944 întreprinderile industriale din Caraș au căutat să restabilească mersul normal al lucrărilor și repararea stricăciunilor ⁹⁰.

La finele anului 1944 situația întreprinderilor industriale din județul Caraș se prezenta astfel: în plasa Bocșa Montană funcționau 10 întreprinderi, dintre care 8 mori de făină, cu o capacitate zilnică de producție cuprinsă între 600-8000 kg; numărul total al lucrătorilor era de 197, dintre care 144 erau calificați și 53 necalificați; cele mai multe mori funcționau în comuna Bocșa Română - 3 la număr; cea mai redusă capacitate de producție se înregistra la moara *Iosif Ungur* din Ramna, iar cea mai ridicată capacitate de producție era deținută de morile U.D.R. și, respectiv, *Iosif Ortman* din Tirol; cei mai mulți lucrători calificați erau la Fabrica de Var *Colțan* din Bocșa Vasiovei (120). În plasa Oravița erau consemnate 11 întreprinderi, dintre care 6 mori de făină, cu o capacitate de producție zilnică de 800-10000 kg; dintr-un efectiv total de 2016 lucrători - 1063 erau calificați (adică puțin peste 50%), iar restul necalificați, ceea ce explică unele pierderi înregistrate în procesul de producție; morile *Carol Maushammer* din Ticvaniu Mic, *Ioan Bonhafer* din Ticvaniu Mare și *Magdalena Fuchs* din Răcășdia aveau cea mai redusă capacitate de producție; cea mai mare capacitate de producție era semnalată la moara *Concordia* din Vrani. Tot pentru plasa Oravița merită a fi menționate, alături de aceste mori, următoarele întreprinderi: Distileriile de Lemn Unite din Steierdorf-Anina, cu o producție anuală de 369 de vagoane și un personal format din 275 de muncitori; Minele de Cărbuni U.D.R. din Anina, cu producție zilnică de 15 vagoane și 1300 de lucrători; Fabrica de Șuruburi Anina, cu o producție de 600 de vagoane/zi și 250 de muncitori; Fabrica de Cherestea din Steierdorf, cu o producție zilnică de 9000 mc și 180 de lucrători. În plasa Reșița erau amintite doar 3 mori de făină, cu o capacitate de producție zilnică cuprinsă între 500-8000 kg; dintr-un efectiv de 4 lucrători, doar unul era calificat; cea mai redusă capacitate de producție se înregistra la morile *I. Susa* și *Val. Stângu* din Gârliște, iar cea mai ridicată capacitate de producție era consemnată la moara *Plărași* de la Marginea-Reșița. În plasa Sasca Montană existau 3 mori țărănești de făină, cu o capacitate zilnică de producție între 500-5000 kg; numărul total al

⁸⁸ Ioan Lunčan, *Activitatea forțelor ...*, p. 225.

⁸⁹ William Marin, Ioan Lunčan, *Două secole de luptă revoluționară în sud-vestul României (1733-1948)*, Timișoara, 1984, p. 192.

⁹⁰ DJCSAN, Fond *Prefectura județului Caraș*, dosar 3/1944, f.238.

lucrătorilor era de 5, dintre care 3 erau calificați; morile *Florea Murgu* din Ilidia și *Sava Perian* din Ciuchici aveau cea mai redusă capacitate de producție, în timp ce moara *V. Murari* din Ciuchici deținea cea mai ridicată capacitate de producție din cadrul plășii ⁹¹. În plasa Moldova Nouă erau înregistrate 2 mori, cu o capacitate zilnică de producție cuprinsă între 4000-8000 kg. Dintr-un total de 5 lucrători, doar 2 erau calificați; cea mai redusă capacitate de producție era deținută de moara *Bozovicica*, iar cea mai mare capacitate de producție era consemnată la moara *Constantin Sturmer* ⁹². În plasa Bozovici funcționau 5 mori țărănești, cu o capacitate zilnică de producție între 83-314 kg făină; dintr-un efectiv de 7 lucrători, 3 erau calificați; la morile *Berbentea Dănilă* din Dalboșeț și, respectiv, *Obeșterescu Dănilă* din Lăpușnicu Mare se înregistra cea mai scăzută capacitate de producție; cea mai ridicată capacitate de producție o avea moara *Calina Ion* din Putna. Mai trebuie amintite și 6 lăptării din aceeași plasă, care produceau unt pentru armata sovietică; aceste lăptării aveau o capacitate de producție zilnică ce varia între 28-200 kg; numărul total al lucrătorilor era de 18, dintre care doar 8 erau calificați; cea mai scăzută capacitate de producție era consemnată la lăptăriile din Prilipeț și Prigor, iar cea mai ridicată capacitate de producție o avea lăptăria *Lica* din Prilipeț ⁹³.

În luna ianuarie 1945, unele întreprinderi din județul Caraș au micșorat capacitatea de producție, datorită lipsei de comenzi și materii prime. În depozitele minei de cărbuni Cozla s-au păstrat mari cantități de materiale care așteptau să fie încărcate și transportate, iar mina avea nevoie urgentă de benzină, uleiuri și păcură ⁹⁴. Deși efectivul lucrătorilor la mina Cozla era relativ mic - 259, comparativ cu alte mine din țară, productivitatea muncii era destul de ridicată, cantitatea materialelor ieșite fiind de 13719270 t ⁹⁵. La sfârșitul anului 1945 era semnalată stagnarea producției în uzinele cărășene, din lipsă de materii prime (în special carburanți), situație ce a determinat concedierea a cca 8000 de muncitori ⁹⁶. Numai la minele Anina - sub conducerea directorului (ing. Boicu) *producția, în ultimele luni ale anului (1945 - n.n.), a scăzut cu peste 30% față de primele luni ale anului, deși se lucrează cu efectivul întreg (cca 370 de lucrători în serie de trei schimburi)*; într-adevăr, în

⁹¹ Idem, dosar 5/1944, f. 14-15.

⁹² *Ibidem*, f. 5.

⁹³ *Ibidem*, f. 9.

⁹⁴ DJCSAN, Fond *Prefectura județului Caraș*, dosar 5/1945, f. 1-4.

⁹⁵ Idem, dosar 58/1945, f. 1.

⁹⁶ DJCSAN, Fond *P.M.R. - C.J. Caraș*, dosar 2/1945, f. 22.

luna noiembrie 1945 - producția era de 1230 t, iar în decembrie de numai 1080 t, comparativ cu luna februarie a aceluiași an (1800 t). Cauzele scăderii producției la minele Anina erau - conform opiniei oficialităților locale - două la număr: *Direcțiunea, în mod camuflat, împiedică mărirea producției; datorită așa-zisei lipse a presiunii, schimburile nu prestează orele regulamentare de lucru*. În aceeași perioadă (noiembrie - decembrie 1945), la minele Cozla - minerii au reușit să mărească producția cu peste 2000%, comparativ cu anul precedent. La Fabrica *Frații Feher* din Reșița producția s-a mărit cu 30% la prelucrarea materialelor tehnice. La celelalte întreprinderi industriale și comerciale din județul Caraș s-au produs modificări nesemnificative față de perioada august 1944 - martie 1945, care a precedat instalarea guvernului prezidat de dr. Petru Groza, guvern ce a tratat economia românească după principiile etatiste ⁹⁷.

Pentru anul 1946, Prefectura Caraș a întocmit mai multe chestionare economice privind județul, pentru a urmări modificările survenite în economia cărășană în această perioadă; de fapt, întocmirea chestionarelor de acest tip a devenit o practică uzuală a întregii guvernări Groza. Într-un asemenea chestionar pe luna aprilie se preciza că, în cele 101 întreprinderi industriale mari și mici care figurau pe raza județului Caraș, erau angajați 29075 muncitori, dintre care doar 787 era lucrători flotanți, fiecare muncitor având cel puțin două persoane în întreținere ⁹⁸.

La începutul anului 1947 industria bănățeană dispunea de un număr de 294 întreprinderi cu peste 25 de muncitori, în care lucrau 63850 de muncitori. Numai în județul Caraș erau înregistrate 27 de întreprinderi, în scădere cu peste 30% ca pondere numerică față de anul 1945, întreprinderi în care-și desfășurau activitatea 21373 de muncitori ⁹⁹.

Întreprinderile și atelierile meșteșugărești au primit subvenții de la buget, uneori însă insuficiente pentru a scăpa de perspectiva falimentului. Numai în luna martie 1947 atelierile și întreprinderile comunale din plasa Reșița au primit, de la bugetul statului, suma de 50 milioane lei, cheltuită în întregime, fiind plătite 3600000 lei pentru salarii și 46400000 lei pentru materiale; în schimb, până la sfârșitul lunii respective s-a realizat un beneficiu net în valoare de 950000 lei, care nu ar fi acoperit nici măcar plata salariilor angajaților ¹⁰⁰.

⁹⁷ Idem, dosar 1/1946, f. 1-4.

⁹⁸ DJCSAN, Fond *Prefectura județului Caraș*, dosar 5/1947, f. 3.

⁹⁹ William Marin, Ioan Luncan, *op. cit.*, p. 253.

¹⁰⁰ DJCSAN, Fond *Prefectura județului Caraș*, dosar 11/1947, f. 15.

În perioada 1944-1948 majoritatea întreprinderilor și atelierelor meșteșugărești din Caraș au încercat să soluționeze situația aprovizionării angajaților, în special pentru sezonul rece.

Problema salarială a preocupat Comitetele de Fabrică, fiind considerată un bun prilej de propagandă în favoarea forțelor politice de stânga. Până la sfârșitul lunii octombrie 1944, în marea majoritate a întreprinderilor din țară erau deja organizate comitetele de fabrică și se constituiseră uniunile sindicale pe ramuri de producție, care vor juca un rol de primă mărime în încheierea contractelor colective de muncă ¹⁰¹. Majorările salariale aprobate de guvern în cursul anului 1944 au fost resimțite de toți angajații fabricilor și atelierelor meșteșugărești din județul Caraș. Cu toate acestea, populația județului era nemulțumită de absența unor articole de primă necesitate, precum îmbrăcămintea, încălțăminte și petrolul, funcționarii fiind cei mai afectați de creșterea considerabilă a costului vieții ¹⁰².

În anul 1946, muncitorii care lucrau în întreprinderile industriale din Reșița, Anina și Bocșa au ajuns să fie retribuiți cu salarii mult mai mari față de funcționarii statului ¹⁰³.

Naționalizarea întreprinderilor, făcând parte din ansamblul de măsuri guvernamentale ce vizau copierea sistemului sovietic și depășind cu mult limitele acțiunilor similare întreprinse după război în câteva state democratice din apusul Europei, a fost pregătită de inventarierea întreprinderilor industriale, comerciale și de transporturi - măsură decisă de Comisia ministerială pentru redresarea economică la 5 octombrie 1947. Naționalizarea principalelor mijloace de producție (11 iunie 1948) a găsit Uzinele Reșița cu un profil de producție extrem de complex. Ele posedau, în acel moment, în afara instalațiilor siderurgice și de construcții de mașini din Reșița următoarele: o secție de unelte agricole la Bocșa; mine carbonifere la Anina, Doman și Secu; mine metalifere la Ocna de Fier, Dognecea și Delinești; o serie întreagă de perimetre miniere neexploatate la Sasca, Moldova Nouă, Oravița și Ciclova; întinse suprafețe de păduri și terenuri agricole. De asemenea, întreprinderea avea o unitate specializată pentru efectuarea lucrărilor de construcții și montaj, în regie proprie ¹⁰⁴. Însă această

¹⁰¹ William Marin, Ioan Lunčan, *op. cit.*, p. 193.

¹⁰² DJCSAN, Fond *Prefectura județului Caraș*, dosar 3/1944, f. 224.

¹⁰³ Idem, dosar 5/1947, f. 3.

¹⁰⁴ *200 de ani de construcții de mașini la Reșița (1771-1971)*; coord.: ing. Mircea Popa, Ion Cazacu, ing. Mircea Micula, Reșița, 1971, p. 120.

problemă, de o maximă importanță pentru evoluția economică a Carașului în perioada postbelică, merită a fi prezentată într-un capitol aparte, în care să fie analizată la nivelul întregului Banat, pentru a obține o imagine de ansamblu a fenomenelor economice din perioada amintită.

Între cele două războaie mondiale, agricultura cărășană avea o contribuție importantă la dezvoltarea economică a județului, furnizând produse animaliere, pomicole și cerealiere de o foarte bună calitate ¹⁰⁵.

În concluzie, perioada studiată a fost marcată de profunde prefaceri pe toate planurile (economic, social, politic etc.), care s-au răsfrânt asupra întregului Banat. Județul Caraș a cunoscut o evoluție aparte, determinată de anumiți factori: diversitatea formelor de relief, condițiile climatice, bogățiile solului și subsolului, ponderea însemnată a țărănimii și compoziția națională a populației.

În această perioadă, economia Banatului a fost - în mod neplăcut - surprinsă de două evenimente majore: retragerea trupelor germane și pătrunderea trupelor sovietice în zonă. Populația germană din întregul Banat a fost speriată de implicațiile ocupației sovietice; în consecință, etnicii germani care lucrau în întreprinderi sau se ocupau cu agricultura au părăsit - în număr mare - Banatul, alăturându-se trupelor germane. Datorită regresului înregistrat pentru moment în producția industrială și agricolă, populația din această regiune a fost nevoită să facă eforturi deosebite pentru aprovizionarea frontului cu toate produsele necesare. U.D.R.-ul a deținut, până la naționalizare, un rol important în economia bănățeană, executând - până la 9 mai 1945 - comenzi pentru armata română și cea sovietică, iar ulterior contribuind la refacerea producției industriale din zonă. Activitatea sindicală s-a concentrat asupra unor probleme importante (salarizarea, contractele colective de muncă, sabotajele etc.), dar - uneori - s-a ajuns la exagerări explicabile prin speranțele îndreptățite ale populației privind îmbunătățirea situației materiale, dar și prin încercarea partidului comunist de a-și subordona sindicatele. Operațiunile militare desfășurate în Banat au determinat întreruperea - în mare măsură - lucrărilor agricole, fapt ce a influențat în mod negativ aprovizionarea populației și, implicit, starea de sănătate a acesteia. Îndeplinirea condițiilor impuse prin Convenția de Armistițiu (art. 12), respectiv *restituirea* animalelor către U.R.S.S., a însemnat începutul spoliei economice a Banatului, distrugerea - după un plan bine întocmit - a agriculturii bănățene, fenomene care erau resimțite și la nivel național. Lipsa unor produse de strictă necesitate, creșterea galopantă a prețurilor și înflorirea speculei au fost puse -

¹⁰⁵ V. Sencu, I. Băcănar, *op. cit.*, p. 94.

la început - pe seama legionarilor și a rămășițelor mișcării hitleriste, iar mai târziu au fost învinuiți reprezentanții partidelor tradiționale (P.N.Ț. și P.N.L.). Înființarea economatelor s-a dovedit a fi o soluție eficientă, cel puțin la începutul activității acestora. Constituirea primelor întreprinderi mixte româno-sovietice, denumite SOVROM-uri, în vara anului 1945, a accentuat dependența economică a Banatului și a întregii țări față de U.R.S.S. Instituirea controlului muncitoresc asupra întreprinderilor a reprezentat, alături de formarea Comitetelor de Fabrică, un pas pe calea industrializării *socialiste a țării*, idee promovată de guvernul Petru Groza. Marile schimbări survenite în economia bănățeană, în primul rând reforma agrară, au determinat modificarea structurii sociale a populației.

În consecință, această perioadă scurtă din punct de vedere cronologic, dar bogată în evenimente, a marcat trecerea României la un nou regim politic aservit Uniunii Sovietice, străin sufletului românesc, Banatul - provincie înfloritoare din punct de vedere economic în perioada interbelică - fiind profund afectat de schimbarea de regim produsă imediat după război.

ASPECTS CONCERNANT LA SITUATION DE L'INDUSTRIE DU DÉPARTEMENT CARAȘ (1945-1948) Résumé

L'époque à quoi fait référence cet ouvrage a été marqué par ses profonds changements, sur tous les plans (économique, social, politique etc.) qui se sont réfléchis sur le Banat entier.

Le département de Caraș-Severin (sur sous nom actuel) a connu une évolution à part, déterminée par des certains facteurs, comme il suit : la diversité des formes de relief, les conditions climatiques, les richesses du sol et du sous-sol, le poids de la paysannerie et la population.

C'est la période où l'économie du Banat a été désagréablement surprise par deux événements majeurs : la retraite des troupes allemandes et la pénétration de l'armée soviétique dans cette zone. La population allemande de tout le Banat a été effrayée par les implications de l'occupation soviétique ; par conséquence, les ethniques allemands qui deployaient des travaux dans des entreprises ou comme agriculteurs ont quitté en bon nombre la province du Banat en se joignant aux troupes allemandes. Étant donné le récul enregistré dans la production industrielle

et agricole à la fois, la population de cette région a été contrainte de déposer des efforts inouïes pour le revêtement du front. U.D.R. a détenue, jusqu'au fin de l'année 1947, un rôle important dans l'économie du Banat, exécutant pour l'armée roumaine tout ce qui lui était nécessaire (jusqu'à 9 Mai 1945), et même pour les soviétiques, ultérieurement en contribuant au redressement de la production industrielle de cette zone. L'activité syndicale s'était concentrée sur des problèmes importants (salaires, contrats collectifs, sabotages etc.), mais quelquefois il arriva à des exagérations expliquables par les espoirs de la population en ce qui concernait sa situation matérielle et, également, par les tentatives du parti communiste de se subordonner ce genre d'activités. Le manque des produits strictement nécessaires, l'accroissement rapide des prix et le fleurissement de la spéculation ont été mises d'au début en charge des légionnaires et des restes du mouvement hitlérien et, plus tard, on a fait accuser les représentants des partis traditionnels (P.N.Ț. et P.N.L.). L'institution des économates s'est prouvée une solution juste, au moins au commencement de leur activité. La constitution des premières entreprises mixtes roumaines-soviétiques, dénommées SOVROM (l'été de 1945), a accentué la dépendance de toute la Roumanie envers l'Union Soviétique.

L'institution du contrôle ouvrier sur les entreprises a représenté, à côté de la formation des Comités de fabrique, un grand pas par la voie de l'industrialisation socialiste du pays, idée promue par le gouvernement de Petru Groza.

Les changements significatifs survenus dans l'économie du Banat, surtout la réforme agraire, ont déterminé la modification de la structure sociale de la population.